

BİLİMSEL YAYIMDA İNTERNET VE BİLGİSAYARDAN YARARLANMAK

Erhan AYŞAN

Bilimsel yayımda bilgisayar ve internetin önemini üç bölümde tartışmak istiyorum:

- 1- Yayınlayan (Bilimi Üreten yani “Bilimci”) Açısından
- 2- Yayıncı (Dergi Editörü/Editörler Kurulu) Açısından
- 3- Diğer

BÖLÜM-1

Bilimci Açısından Bilgisayar ve İnternet

Bilimcinin Yayınla İlgili Sorunları Şunlardır:

- 1- Literatür taramak
 - 2- Tam makale metni (fulltext) elde etmek
 - 3- İstatistik
 - 4- Makaleyi yazmak
 - 5- İngilizce'ye çeviri ve/veya redaksiyon
 - 6- Göndermek
 - 7- Düzeltmeler almak
 - 8- Tekrar göndermek9- Kabul yazısı almak
 - 10- Basım tarihi almak
 - 11- Orijinal makaleyi almak
 - 12- Dizinlere çıkmak ve bunu görmek
- Şimdi her sorunu tek tek tartışmak istiyorum...

1- Literatür (Medline) Taramak

Literatür, temel olarak üç amaç için taranır:

- . Hipotez kurmak

Op. Dr. Erhan AYŞAN - İstanbul Eğitim Araştırma Hastanesi - İSTANBUL

Model oluşturmak
. Bilgi ve verilere kaynak

Önceleri bu iş, Index Medicus ciltleri ile yapılırdı. Bu ciltler ise; dev metod boyutlarında kitaplar olup yaklaşık 2-4 kg ağırlığındaydılar.

Bunlara ulaşmak için bir kütüphaneye gitmeniz gerekiyordu, üstelik ilgili sekreteryadan randevu alarak. Ayrıca bu iş, bolca zaman gerektiriyordu!

Oysa bugün aynı işlemi internetteki yüzlerce siteden kolaylıkla

yapabiliyorsunuz:

www.biomednet.com

www.healthgate.com

www.docguide.com

www.medscape.com

www.turkmed.net

www.docweb.org

www.umedis.com

www.helthy.net

www.healthworld.com

Bunların içinde belki de en sık kullanılan ABD Ulusal Tıp Kütüphanesinin arama motoru olan Pubmed'dir. www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed

Medline tararken uygun anahtar kelimeleri ve bağlaçları kullanmak çok önemlidir. Eğer uygun kelimeleri kullanmıyorsanız doğru verilere ulaşmanız imkansızdır. Medline tararken kullanmanız gereken bağlaçlar ve bunların anlamları şöyledir:

And: Tüm anahtar kelimelerin birden geçtiği başlıkları tarar.

or: Anahtar kelimelerden en az birinin geçtiği başlıkları tarar.

not: “Not”tan sonra gelen anahtar kelimenin olmadığı başlıkları tarar.

Örnek: Peritoneal healing not adhesion. İçinde “adezyon” kelimesinin geçmediği, “peritoneal healing” kayıtlarını bulur.

with: İki anahtar kelimenin de birlikte geçtiği başlıkları tarar.

adj: Anahtar kelimelerin belli bir sıra ile geçtiği başlıkları tarar.

Örnek: peritonitis adj mortality. Önce “peritonitis”, sonra “mortality”

kelimelerinin geçtiği başlıkları tarar.

near: Anahtar kelimelerin belli bir sıra olmaksızın geçtiği başlıkları tarar.

“*” işareti: Bir kelimenin, olası türevleri ve eklentilerinin tümünü tarar.

Örnek: Technologi*. Technological, technologie, technologically, vs olan tüm başlıkları tarar.

“?” işareti: İngilizce yazılışından emin olunmayan kelimelerde kullanılır.

Örnek: Clostr?diopeptidase

2- Tam Makale Metni (Fulltext) Edinmek

Bunun için üç temel yol vardır:

Yol-1: Yazara e-mail ile ulaşmak. En pratik ve hızlı yoldur. Medline'da genelde makalenin iletişimden sorumlu olan yazarının e-mail adresi de bulunur. Eğer yoksa, bu ismi internetteki arama motorlarına yazarak tarayabilir ve e-mail adresine ulaşabilirsiniz. E-maile kendisinden makalesinin tam metnini istediğinizde size hemen gönderecektir. Çünkü siz onun için potansiyel bir atıfsınız(citation). Sizi geri çevirmek istemeyecektir.

Yol-2: Tübitak Ulakbim yada diğer web sitelerine başvurmak. E-maile ulaşamadığınız makaleler için uygun bir yoldur. Tübitak-Ulakbim bu tür hizmet veren siteler içinde hem en ucuzudur, hem de en hızlılarından biridir.

Yol-3: Kütüphaneler. Bugün her üniversite ve birçok eğitim araştırma hastanesi internet üzerinden fulltext sağlayan sitelere abonedirler. Bulduğunuz birimin kütüphanesine başvurarak önce istediğiniz derginin söz konusu web sitesinin katologunda olup olmadığını öğrenin. Eğer varsa fulltextte ulaşmanız birkaç dakika sürecektir.

3- İstatistik

Bilirsiniz her bilimsel çalışma için istatistik gerekmez. Gerekenlerde ise hangi yöntemin kullanılacağını bilemezsiniz. Bunun için bir biyoistatistik uzmanına gereksinim vardır. Bu sorunu internet üzerinden kolaylıkla çözebilirsiniz. İşte bu tür hizmetler veren bazı web sitelerinin adresleri:

www.imd.org.tr
 www.bilist.8m.com
 http://analiz.ibsyazilim.com
 www.metu.edu.tr
 www.istatistik.org

4- Makaleyi Yazmak

Günümüzde bir bilimsel makaleyi yazmak, Microsoft Office yazılımında bulunan Microsoft Word programını kullanmak anlamına gelir. Günümüzde tüm bilimsel makaleler bu programda yazılmaktadır. Öyle ki, birçok dergi “yazarlara bilgi” bölümünde bu programa ait terminolojiyi kullanırlar, şöyle ki: - stil: normal - yazı tipi: Times New Roman - punto: 12 - kağıt formu: alignleft - satır aralığı: double spaced O halde, hepimizi Microsoft Word'u çok iyi öğrenmek zorundayız !

5- İngilizceye Çeviri ve/veya Redaksiyon

Günümüzde bilimsel makalelerle ilgili editörlerin en sık şikayet ettiği nokta makalenin bilimsel içeriğinden çok İngilizce dil bilgisinin yetersizliğidir. Eğer İngilizce dil bilginize çok güvenmiyorsanız lütfen makalenizi bir profesyonel çevirmene yazdırın.

Bir de redaksiyon konusu var! Yani, İngilizce yazılan makalenin ana dili İngilizce olan biri tarafından gözden geçirilmesi. Eğer makalenizi kendiniz çevirdiyseniz yada çevirme işlemini ana dili İngilizce olmayan birine yaptırdıysanız, göndermeden önce mutlaka redakte ettirmelisiniz.

Bu konularda hizmet veren web sitelerinden bazıları ise şunlar:

www.edfceviri.com
 www.enterkon.com.tr
 www.ottomanlanguage.com
 www.sabanceviri.com
 www.cevirmen.com
 www.alafranga.com

6- Göndermek

Makalenizi göndermek için klasik posta yolunu kullanabilirsiniz. Ancak o zaman; printer kartuşu, A4 kağıtları, zarflar, postane, kargo vs işleriyle de uğraşmanız gerekecek. Ve elbette, bol miktarda zaman ve para harcayacaksınız. Oysa makalenizi internet üzerinden gönderirseniz bu tür kırtasiye ve git-gel işlerinin hiçbirleriyle uğraşmayacağınız gibi ayrıca, işlem sadece birkaç dakika sürer ve hiçbir ücret ödemezsiniz.

Ancak ne yazık ki, her dergi bu yolla makale kabul etmiyor. Bunun için derginin web sitesini dikkatle incelemelisiniz. Eğer “electronic submission”, “submission via web”, “e-mail submission” gibi bir bölüm varsa burayı tıklayarak makalenizi internet üzerinden gönderebilirsiniz. Bu yolla makale kabul eden bazı dergiler şunlar: - Journal of Surgical Research www.academicpress.com/jsr - ANZ Journal of Surgery www.anzjsurg.org - Journal of Clinical Oncology www.jco.org

7- Eleştiri ve Düzeltmeler Almak

Makalenizi gönderirken iletişim sayfasına e-mail adresinizi yazmayı unutmayın. Birçok dergi düzeltmeleri e-maile ister. Böylece ciddi miktarda zaman kazanmış ve birçok kırtasiye işleminden de kurtulmuş olursunuz. Dikkat edin, bazı dergiler düzeltme zarfı yada e-maili ile birlikte size farklı bir dosya da gönderirler. Bu dosyada düzeltme işlemleri hakkında size yardımcı olacak özel birim veya şirketlerin iletişim adresleri yer alır. Bu konuyu bir örnekle açmak istiyorum:

Bir çok üyesinin biyomedikal dergi editörleri olduğu bir grup olan The Southeastern Surgical Congress “Boldface Editors Inc.” adlı bir şirket kurmuştur. Kendi tanımları ile bu şirket “farklı bir editöryel servis” olarak hizmet (!) vermektedir. Söylemleri: Editörden geri dönen makaleleri “yayınlanabilir düzeye getirmek”tir. Makale üzerinde yaptıkları işlemleri üç gruba ayırıyorlar: 1- Peer Review: Bilimsel içerik açısından değerlendirme,

eksikleri, yanlışları gösterme.

2- Copyediting: Bulunan eksikleri, yanlışları düzeltme.

3- Retyping: Makaleyi, derginin yazım kurallarına uygun olarak tekrar yazma.

Elbette ki her hizmetin bedeli farklı ve hiç de ucuz sayılmaz!

Kendileriyle iletişim kurmak isterseniz: boldfaceditors@aol.com.

8- Tekrar Göndermek

Klasik posta yolunu kullanırsanız:

Avrupa: 2-5gün, ABD, Japonya: 7-10 gün sürecektir. APS'yi tercih ederseniz makalenizi en çok 36 saatte istediğiniz yere ulaştırabilirsiniz, ancak bu yol pahalıdır; 30-55ytl. E-mail yolunu kullanırsanız dünyadaki her yere iletim yaklaşık 1 dakikanızı alır, üstelik yerinizden bile kalkmadan ve ücretsiz olarak!

9- Kabul Yazısı Almak

Online makale kabul eden dergiler genelde kabul yazınızı da online (e-maile) gönderirler. Dergi hangi yolu kullanırsa kullansın, kabul yazısını bir an önce almak için dergiye sıkça aralıklarla e-mail göndermenizi öneririm. Bu gerçekten işe yarar; hem yayın tarihini öne çeker, hem de yayınlanıncaya kadar makalenizden “yayınlanmış gibi” yararlanmanızı sağlar.

10- Basım Tarihi Almak

Her ne kadar makaleniz kabul edilmiş olsa da, hatta kabul yazısı almış olsanız da, dergiler basım tarihi vermekte nazlanırlar. Bu süre dergiden dergiye çok değişir; 3-24 ay! Çok geç verilen tarihler uygun dille yazılmış e-maillerle öne alınabilir. Ancak ciddi dergiler bir kez tarih vermişse genelde geri adım atmazlar. Bu durumda çözüm yok... Bekleyeceksiniz! Ancak bazı dergiler bu konuda da belli hizmetler (!) vermekten geri durmuyorlar. Konuyu bir örnekle açmak istiyorum: American Journal of Surgery cerrahinin A sınıfı dergilerinden biridir. 2001 yılında yeni bir hizmet (!) başlattı: “*Rapid Communication*”.

Bu hizmet (!) şunu sağlıyor: Makaleniz onlara ulaştıktan sonraki 24 saat içinde değerlendiriliyor ve size yanıt e-maile iletiliyor. Ve eğer makale kabule dilmişse

ilk sayıda yayınlanıyor. Bu hizmetin (!) bedeli ise 300\$!

Ancak editörün iki önemli uyarısı var:

1- Siz parayı banka hesabına yatırmadan değerlendirme kesinlikle başlatılmıyor

2- Yatırılan paranın makalenin kabulü ile hiçbir ilgisi yok

Eğer genel cerrah iseniz ve bu hizmet ilginizi çektiyse gerekli bilgiyi aşağıdaki adresten edinebilirsiniz: www.elsevier.nl/inca/publications/

11- Orijinal Makaleyi Edinmek

Yayımlanan makalenizin orijinal metnine e-mail yoluyla, basıldığı gün ulaşabilirsiniz. Dergi size bunu “Adobe Acrobat Reader” programında gönderir. Makalenizin orijinalinin size posta ile ulaşması ise haftalar sürecektir.

12- Dizin(ler)e Çıkmak ve Adım Dizinde Görmek

Bir bilimsel makalede yaşanan tüm zorlukların, sıkıntıların unutulduğu an, hiç şüphesiz onun saygın bir dizinde görüldüğü andır. Bu anı yaşamak için Medline tarayabileceğiniz herhangi bir siteye girmeniz yeterlidir.

Soru: Makalesi yayımlanan kişi, dergiyi eline aldığı ilk nereye bakar ?

Cevap: Kendi adına (%93)

Soru: Kaç kere bakar ?

Cevap: Ortalama 8 (3-17)

BÖLÜM-2

Yayıncı (Dergi Editörü/Editörler Kurulu) Açısından Bilgisayar ve İnternet Editörler...

Bilim toplumunda genelde pek sevilmezler! Sevilme düzeyleri de genelde, dergilerinin “impact factor” değeriyle doğru orantılıdır. Yani dergileri ne kadar saygınsa onlar o kadar az sevilirler. Bu durumun nedeni ise kesinlikle onların kişilikleri değildir. Gerçek neden; basımı reddedilen makalelerin yazarlarına gönderilen mektupların altında onların imzasının olmasıdır.

Bir editör ve bir yazar...

Bir editör anlatıyor: “Dergiye Dr. Smith imzalı bir makale geldi. Bu bilimci kötü yazılmış, karmaşık metinler göndermekle ünlüydü, defalarca makalelerini geri çevirmiştik. Ama bu kez gönderilen makale çok iyi yazılmış ve düzenlenmişti. Hakemlerin değerlendirmesi de olumluydu. Metni baştan-aşağı inceledikten sonra Dr. Smith'e bir mektup yazdım:

“Çok güzel yazılmış makalenizin dergimizde yayımlanmak üzere kabul edildiğini bildirmekten mutluyuz. Fakat lütfen söyleyin, bunu sizin için kim yazdı”?

Birkaç gün geçmeden Dr. Smith'den cevap geldi:

“Makalemi kabul ettiğiniz için çok mutluyum. Fakat lütfen söyleyin, onu sizin için kim okudu”?

Bir editör ve bir din adamı...

Bir dergi editörü ve önemli bir din adamı aynı gün ölmüşler. Öteki dünyada gerekli işlemleri beraber yapılmış; hesap-kitap, sorgu-sual... Sonra ikisi de cennete gönderilmiş.

Din adamı bakmış kendi mekanı pek sade, editör ise muhteşem bir mekanda saltanat sürüyor. Hemen cennet görevlisine gidip, çıkmış: “Yahu, ben koskoca din adamıyım koyduğunuz şu yere bak, bir de şu sefil editörünkine; herhalde bir yanlışlık yaptınız”. Cennet görevlisi kendinden emin: “Bir yanlışlık falan yok, şimdiye kadar onbinlerce din adamı kabul ettik, fakat bu gelen ilk editör”.

Bir bilim dergisinin internetten yararlanmasında olmazsa olmaz; dergiye bir web sitesi açılmasıdır. Web sayfasının olmazsa olmazı ise, siteyi profesyonelce yönetecek iyi bir network şirkettir. Peki, bilim dergisinin web sitesi ne işe yarar?

1- Özet yayımlama: Makale hakkında fikir edinilmesini sağlar. Olumlu fikir edinilen her makalenin fulltext'i aranacaktır.

2- Fulltext yayımlama: Fulltext'ine kolayca ulaşılan makalenin kullanılması, yani site edilmesi artacaktır.

3- Yazım kuralları4- **Online makale kabulü:** Bu işlemin kolay ve ucuz olması sayesinde dergiye gönderilen makale sayısı ve niteliği artacaktır.

5- e-maile iletişim (yazarlarla, hakemlerle, editörle, sekreterle): Pratik ve

hızlı oluşu hem yazar, hem dergiye kolaylık sağlar. Üstelik derginin posta masraflarını da azaltır.

6- Yazarın makalesini webden izlemesi: Birçok gereksiz telefon, mektup, e-mailin önlenmesini sağlar. Üstelik dergiye prestij getirir.

7- Dergi içinde kaynak arama: Dergide makalelerin kullanılmasını arttırdığı gibi, onların site edilme oranını da yükseltir. Ülkemizdeki lokal dergilerin tümünün ortak ve en büyük sorunu; makale azlığı, nitelikli makale yokluğudur! Bu saptamamı bir örnekle belgelemek istiyorum.

Türk HPB Dergisi Ocak-2005'de ilk sayısını yayımladı. Bu sayıda dergi editörü şöyle diyor: “Ülkemizde yayınlanan tıbbi dergilerin çoğu kısa ömürlü olmaktadır. Bunda, meslektaşlarımızın yabancı dergileri tercih etmeleri sonucu makale sıkıntısı çekmeleri en önemli sorundur. Sonuçta, yeterli materyal bulamayan dergide kalite düşmekte ve bir süre sonra yayın hayatına son vermektedir”. Bence bu problemin aşılmasında, derginin internetten yararlanması çok önemli yararlar sağlar: Bu bağlamda kurguladığım düşünce sistemi şöyle:

Makale azlığı, nitelikli makale yokluğu çeken dergi...

İnternette yararlan (web sitesi kolaylıkları)

Böylece yazarlara pratik başvuru olanağı sağla, zaman kazandır

Gelen makale kantite ve kalitesinde artış

Atıf sayısında artış

Dergi saygın dizinlere kabul edilsin

Makale kantite ve kalitesinde daha çok artış

BÖLÜM-3**Bilimsel Yazımda Bilgisayar ve İnternet...****Başka Ne işe Yarar ?**

İnternetin inanılmaz kolaylık ve zaman kazanımı sağladığı birkaç başlık daha var:

1- Bilimsel makale sayısını öğrenmek

2- Atıf sayısını öğrenmek

3- Makalemi hangi dergiye göndermeliyim?

4- e-dergilere ulaşmak

5-Bilimsel makale yazım kurallarını, son değişiklikleri öğrenmek

1-Bilimsel makale sayısını öğrenmek Bu konuyu bir örnekle tartışmak istiyorum: Örnek: Yanık H'nin Medline Dizininde kaç makalesi var? - Medline tarayabileceğiniz yüzlerce siteden herhangi birine girerek “Add Author” bölümüne Yanık H yazmanız yeterli. Ekranda Yanık H'nin Medline Dizinindeki tüm makaleleri görecektir. Peki, Yanık H'nin SCI Expanded Dizininde kaç makalesi var? Bunu öğrenmek için ISI'ya üye olan bir üniversite yada eğitim hastanesinin bilgisayarını kullanmalısınız. Bu bilgisayardan üniversite yada eğitim biriminin web sitesine girin ve buradan “Web of Science”ı tıklayın ”Author” bölümüne Yanık H yazmanız yeterlidir. Böylece Yanık H'nin SCI Expanded Dizininde yer alan tüm makalelerini görebilirsiniz.

2- Atıf sayısını öğrenmek Bu konuyu da aynı örnek üzerinde tartışmak istiyorum. Az önce sözünü ettiğim yöntemle “Web of Science” sayfasına girmelisiniz. Yanık H'nin her makalesinin altında “Times Cited” isimli bir bölüm bulunur. Eğer makale site edilmiş yani atıf almışsa buradaki rakam mavi renklidir ve üzerine tıkladığınızda Yanık H'nin bu makalesine atıf yapan makaleleri görebilirsiniz.

3- Makalemi hangi dergiye göndermeliyim? Makalenizin editörden geri dönmemesi için doğru dergi seçimi ve doğru zamanlama çok önemlidir. - Makalenizi göndermeyi düşündüğünüz dergi ne tür makaleler kabul ediyor? Sizin makaleniz bu formatta mı?- Derginin son makale durumu nedir? Makale sıkıntısı yaşıyor mu? Bazı dergiler makale davet eden e-mailler gönderir, bazılarıysa web sitelerinde “üstü kapalı” davet duyuruları yayınlarlar. Bunlara dikkat etmek, gözden kaçırmamak gerekir.- Derginin son sayılarından sizin makalenizin konusuyla aynı yada benzer konularda başka makale(ler) yayımlanmış mı? Bu çok önemlidir. Makaleniz ne kadar iyi olursa olsun, eğer yakın bir zamanda benzer bir makale yayımlanmışsa tercihinizi başka dergide

kullanmalısınız.

4- e-dergilere ulaşmak e- dergilerin sayısı son zamanlarda oldukça arttı. Bu dergiler henüz herhangi bir saygın dizinde yer almıyorlar, üstelik onları makalelerinizde kaynak gösterirken de sorunlar yaşayabiliyorsunuz. Ancak gerçekten değerli bilgiler içeriyorlar ve ne yazık ki şu anda sadece bir bilgi kaynağı olarak işlev görüyorlar.

5- Bilimsel makale yazım kurallarını ve son değişiklikleri öğrenmek Uluslararası medikal dergi editörleri kurulu (ki bu kurul Vancouver Grubu olarak da tanınır) biyomedikal dergilere gönderilen bilimsel makalelerin hangi formatta hazırlanması gerektiğini belirleyen bir gruptur. Bu konuda her yıl toplantılar yaparlar ve yeni kriterler belirlenir. Bu gelişmeleri öğrenmenin en pratik ve hızlı yolu onların web sitesini takip etmektir: www.icmje.org